

## Professional sözlərin üslubi xüsusiyyətləri

Ülviyyə Hacıyeva  
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent  
ADPU, Filologiya fakültəsi, Xarici Dillər Mərkəzi  
Email: ulviyyehaciyeva13@mail.ru

### Xülasə

Məqalə həm Azərbaycan, həm də ingilis dillərində lüğətin xüsusi danışıq dili layına aid olan professional sözlərin üslubi xüsusiyyətlərinə həsr olunub. Bildiyimiz kimi yer üzündə bir çox dil var və o dillərin demək olar ki, əksəriyyəti əsasən bədii dil lüğəti, neytral lüğət və danışıq dili lüğətləri olmaqla təsnif olunurlar. Məqalədə müqayisəli şəkildə tədqiq olunan Azərbaycan və ingilis dilləri də bu təsnifdən geri qalmır və dilin lüğət tərkibi əsasən üç hissəyə bölünür.

Professional sözlər isə hər iki dilin danışıq dili lüğətinə daxil edilmişdir. Adından da göründüyü kimi, müxtəlif peşə sahələrinə aid sözləri, anlayışları, ifadələri, bəzən isə hətta söz birləşmələrini ifadə edən professional sözlər, əslində bir zamanlar o sahədə termin olmuş sözlərdir. Zaman keçdikcə hamı tərəfindən anlaşılıqlı olmaqla onlar termin olma xüsusiyyətlərini itirmiş və professional sözlər olmuşlar.

Tədqiqat zamanı professional sözlər haqqında hər iki dildə dilçi alimlərin bu sözlər barədə təsnifatları, elmi-nəzəri mülahizələri diqqətə çatdırılmışdır. Bu lüğət layınının jarqonlar, slenqlər, terminlərlə oxşar və fərqli cəhətləri də nəzərə çatdırılmışdır. Məqalənin əsasını təşkil edən professional sözlərin üslubi xüsusiyyətləri həm Azərbaycan, həm də ingilis dilində bədii ədəbiyyatdan gətirilmiş nümunələrlə müqayisə edilmiş, professional sözlərin bədii ədəbiyyatı zənginləşdirdiyi, lakin onlardan həddindən çox istifadənin dilə zərər gətirəcəyi qeyd edilmişdir.

**Açar sözlər:** üslubi qat, professional sözlər, üslubi xüsusiyyət, məcazi mənə, təsnifat, peşə-sənət leksikası, hərbi leksika, jarqon sözlər, terminlər, anlayış

## Особенности стиля профессиональных слов

УЛЬВИЯ ГАДЖИЕВА  
кандидат филологических наук, доцент  
АГПУ, Факультет Филологии, Центр Иностранных Языков  
Email: ulviyyehaciyeva13@mail.ru

### Резюме

Статья посвящена стилистическим особенностям профессиональных слов, относящихся к специальному разговорному слою словаря как на азербайджанском, так и на английском языках. Как мы знаем, на Земле есть много языков и можно сказать, что большинство из них классифицируются в основном как словарь художественного языка, нейтральный словарь и словари разговорного языка. Представленные в качестве языков для сравнения азербайджанский и английский языки тоже не отстают от этой классификации, и состав словаря языка в основном делится на три части.

Профессиональные слова включены в словарь разговорного языка обоих языков. Как следует из названия, профессиональные слова, которые обозначают слова, понятия, выражения, а иногда даже словосочетания, относящиеся к разным профессиональным сферам деятельности - это слова, которые когда-то были терминами в этой области. Со временем, будучи понятными всем, они потеряли свои характеристики терминов и стали профессиональными словами.

В ходе презентации были рассмотрены на обоих языках классификации, научно-теоретические рассуждения ученых-языковедов о профессиональных словах. В этом словаре также приведены сходные и разные аспекты жаргонов, сленгов, терминов. Было отмечено, что стилистические особенности профессиональных слов, составляющих основу статьи, были сопоставлены с примерами из художественной литературы как на азербайджанском, так и на английском языках, что профессиональные слова обогатили художественную литературу, но чрезмерное их использование наносит языку ущерб.

**Ключевые слова:** слой стиля, профессиональные слова, стиль особенность, образное значение, классификация, профессиональная лексика, военная лексика, жаргон слова, термины, понимание

## Stylistic features of professional words

ULVIYYA HAJIYEVA

*doctof of philosophy, associate professor**ASPU, Faculty of philology, Foreign Languages Center**Email: ulviyyehaciyeval3@mail.ru*

## Summary

The article is devoted to the stylistic features of professional words belonging to a special colloquial layer of the vocabulary in both Azerbaijani and English languages. As we know, there are many languages in the world, and almost all of them are classified as literary vocabulary, neutral vocabulary, and colloquial vocabulary. The Azerbaijani and English languages studied comparatively in the current article do not stand behind this classification, and the vocabulary of these languages is mainly divided into three parts.

Professional words are included in the colloquial vocabulary of both languages. As it is seen from the name, professional words that refer to words, concepts, expressions, and sometimes even phrases related to different professions are in fact words that were once a term in that field. Over the time, as they became understood by everyone, they lost their terminological properties and became professional words.

During the investigation, the classifications and scientific-theoretical considerations of linguists on professional words in both languages were taken into consideration. Similarities and differences of this vocabulary layer with jaarginisms, slang and terms are also mentioned. The stylistic features of professional words that form the basis of the article were compared with examples taken from fictions in both Azerbaijani and English, and it was noted that professional words enriches fiction, but excessive use of them would harm the language.

**Key words:** stylistic layer, professional words, stylistic feature, figurative meaning, classification, professional lexicon, military lexicon, jargonisms, terms, concept

**Aktuallıq.** Hər hansı bir adam öz danışıqında tez-tez onun məişətində peşəsi, işi və ya sənəti ilə əlaqədar əşyanı ifadə edən sözləri işlədir. İnsanların peşəsi, işi, sənəti, istehsalat fəaliyyəti, ixtisası ilə əlaqədar birləşən kollektivin nitqində işlədilən bu sözlərə peşə-sənət leksikası (professionalizmlər) deyilir. Professionalizmlər bu və ya digər ixtisas, sənət və peşə ilə sıx surətdə bağlıdır. Bunlar xüsusi məfhum, əmək aləti və ya məhsulunu, istehsalın əmək prosesini ifadə edir. Ona görə də onları bəzən xüsusi sözlər və ya terminlər adlandırırlar.

Onların termin adlandırılması heç də təsadüfi deyil, çünki bəzi kiçik məqamları nəzərə almazsaq, onlar demək olar ki, terminlərə xas olan bütün xüsusiyyətləri özündə əks etdirirlər və bununla da lüğət tərkibində öz spesifik xüsusiyyətləri ilə səciyyələnən müəyyən qrup təşkil edirlər [1, 75]. Bu tipli dil vahidləri dilin lüğət tərkibində artıq mövcud olan bəzi hazır leksik vahidlərin yeni mənalar kəsb etməsi, məcazlaşması şəklində formalaşaraq işlədilməsi yolu ilə də yaradıla bilər [2, 96]. Bu cür ifadələr Azərbaycan dilində danışan hər bir adama məlum olmadığına, hamı tərəfindən anlaşılmadığına görə onlara arqo sözlər də deyilir. Bu söz qrupunun təhlilinə ehtiyac yaranır.

**Annotasiya.** Hər hansı bir sənət və ya peşə adamlarının (dülgər, dəllək, dərzisi, dəmirçi, çəkməçi, saatsaz və başqalarının işlətdikləri materialı, iş prosesini, alətləri, məhsulu ifadə edən) nisbətən məhdud, lakin olduqca sabit, özünəməxsus peşə-sənət leksikası olur. Bununla belə, istehsalatla əlaqədar olan bir çox sözlər professionalizm olmaqdan sıxaraq geniş bir dairəyə, dilin lüğət fonduna keçir, ümumi şəkil alır və hamı tərəfindən işlədilir. Lakin həmin bu sözlərin işlənmə dairəsi nə qədər geniş olursa-olsun, bunlardan adları qeyd olunan peşə-sənət adamları daha çox istifadə edirlər. Məsələn: dərzilikdə - *qayçı, biz, köbə, biçmək, tikmək, üz, astar* və s.; çəkməçilikdə - *qəlib, daban, meşin, tuflı, başmaq* və s.; tibbdə - *skalpel, termometr, dərman, qızdırıcı, xərçəng, infarkt* və s. sözləri tez-tez işlədilir. Bu cür sözlər professionalizmlər adı altında birləşib ümumxalq dilinin müəyyən bir qolunu təşkil edir.

**Metod.** Mövzu tədqiq olunarkən əsasən tarixi, təhlil və sintez metodlarına üstünlük verilmiş, bunun üçün isə qrammatik təsvir və tutuşdurma yolundan istifadə edilmişdir.

**Giriş.** Xarakter etibarilə professionalizmlər dialektizmlərə yaxındır: hər iki qrup sözlərin işlənmə dairəsi olduqca məhduddur. Həm professionalizmlər, həm dialektizmlər bütün cəmiyyətdə yox, onun ayrı-ayrı təbəqələri, nümayəndələri tərəfindən daha çox istifadə edilir. Əlavə, hər iki qrupa aid olan sözlər üslubi cəhətdən neytraldır. Bu yaxınlığa baxmayaraq professionalizmlər dialektizmlərdən ciddi şəkildə fərqlənir: 1) dialektizmlər ümumxalq dilinin ərazi ilə məhdudlaşdırılmış növüdür. Professionalizmlər isə ərazi ilə yox, ictimai cəhətdən hüdudlanır; 2) dialektizmlər ədəbi dilə yaxın olmur. Professionalizmlər ədəbi dilin leksikasına daxildir [3, 188].

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, bu qrup sözlər məhdud dairədə işlənən sözlərdir. Buna baxmayaraq professionalizmlərin ümumişlək səciyyəli xüsusiyyətləri də vardır. Onun bu xüsusiyyətlərini nəzərə alan dilçilər onları müxtəlif qollara ayıraraq qruplaşdırmışlar. Məsələn, H.Həsənov professionalizmləri aşağıdakı kimi 8 qrupa ayırmışdır: 1) çörəkçilik: *kürə, şiş, lavaş, fətir, kökə*, və s.; 2) meyvəçilik: *şafraq, sinab, hulu, gilə, qoz vəs.*; 3) üzümçülük: *şanı, sarıgilə, dərbədi, xatunu* və s.; 4) tərəvəzçilik: *keşniş, kəvər, turp, şomlu, tərşun*, və s.; 5) quşçuluq: *cüca, beca, fəra, qaz, ördək* və s.; 6)

atçılıq: *yabı, daylaq, qulan, madyan* və s.; 7) balıqçılıq: *sazan, kütüm, nəmə, kılka, xəşəm*, və s.; 8) əkinçilik: *kotan, oraq, yaba, dırmıq, çovdar*, və s. [3, 187].

Professionalizmlər eyni işlə məşğul olan, eyni maraq dairələri olan insanlar arasında daha çox işlədilir. Onlar terminlər kimi təkmənalıdırlar, amma terminlərdən fərqli olaraq professional sözlərin mənalılarının anlaşılması bir qədər çətindir və sanki metaforik məna daşıyırlar [4].

Müasir Azərbaycan və İngilis dillərində terminlərlə professionalizmlər arasındakı fərq get-gedə aradan götürülür. Məsələn: *atom-atom, benzin-petrol, operasiya-operation, radio-radio, televizor-television, telefon-telephone* və s. sözlər elm və texnikada, istehsalın bir sıra sahələri üçün mövcud olan ümumi məfhumları ifadə edir. Bu sözlərin bir qismi məişətdə geniş yayılmış əşya və hadisələrlə bağlıdır, gündəlik nitqdə möhkəmləndirilmiş, əsaslandırılmış və xüsusi vəzifəli sözlər kimi yox, ümumi ədəbi dilin sözləri kimi dərk edilir. Bunlardan bir qrupunun mənası ona görə aydındır ki, onların əsasında hamı tərəfindən anlaşılacaq sözlər durur. Termin və professional sözlərin bir qrupu isə geniş dairədə işlədilmir. Bütün bunlar terminlə professionalizm arasında yaxınlıq, oxşarlıq olduğunu göstərir.

T.Əfəndiyeva isə yalnız iki fərqi əsas götürür: 1) peşə-sənət leksikasının bir qismi kустar, xırda istehsalatla bağlı sözlərdən, digər bir qismi isə iri istehsalatla əlaqədar elmi və texniki anlayışlar bildirən terminlərdən ibarətdirsə, terminoloji leksikanın tərkibini elm və texnikanın müxtəlif sahələri ilə bağlı terminlər təşkil edir; 2) peşə-sənət leksikası əsasən şifahi danışığda işləndiyi halda, terminoloji leksika daha çox elmi üslubda istifadə edilir [6, 165]. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bu fərqli cəhətlər heç də peşə-sənət leksikası və terminologiyayı bir-birinə zidd olan leksik laylar hesab etməyə imkan vermir. Əksinə, hər iki qrup sözlər sıx surətdə bir-biri ilə bağlıdır, çox yaxındır; onlar arasında qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı təsir mövcuddur. Bu əlaqə nəticəsində bir sıra xırda peşə-sənətlə bağlı sözlər termin səciyyəsi qazanır, terminə çevrilir [7, 79]. Digər tərəfdən, peşə-sənət leksikası özü də istehsalatın, elm və texnikanın inkişafı ilə bağlı genişlənir və artır, dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsinə kömək edir [8, 213].

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, professionalizmlərə anlaşılıq olmamaları baxımından jarqon və arqo sözlər də deyilir. Lakin, professionalizmləri jarqonlarla eyniləşdirmək olmaz, çünki professionalizmlər slənqlər kimi heç bir məxfi məna ifadə etmirlər. Halbuki bu fikri jarqonlar haqqında söyləmək olmaz, çünki jarqonların mahiyyətini işlədilmiş mənanın məxfiliyi təşkil edir. Professionalizmlər nitqdə sosial cəhətdən çox önəmli bir funksiyayı icra edirlər, beləki, onlar hər hansı məlumatı, fikri və ya elmi faktı lazımı qədər tez, maneəsiz və tam başa düşməyə şərait yaradırlar. Onları eyniləşdirən əsas xüsusiyyət, hər ikisinin danışığı dili lüğətinin tərkib hissəsi olmaları və adı

çəkilən hər iki lüğət layının zamanla dilin lüğət tərkibinə keçə bilmə qabiliyyətlərinin olmasıdır [9, 37]

Son illərdə Azərbaycan dilinin hərbi terminologiyası inkişaf edir, yeni terminlər hesabına zənginləşir və təkmilləşir. Sovet dövründə bu sahədə terminoloji leksikanın yaranması süni maneələrlə qarşılaşmışdır. Hərbi terminologiyaya praktik olaraq rus sözləri ilə qurulmuşdur. Ona görə də ortaq türk hərbi leksikasından və öz sözlərimizdən istifadə olunmamışdır. Respublikamız müstəqillik qazandıqdan sonra hərbi terminologiyaya sahəsində ciddi irəliləyişlər baş vermiş, bu sahəyə aid milli dil vahidlərinin termin kimi formalaşması halları genişlənməmişdir. Dillərin qarşılıqlı əlaqəsi məsələsinə əksər vaxt birtərəfli yanaşılmış, dillərdən hər hansı birinin rolu daha da şişirdilmişdir. Bu mənada da hərbi termin məsələsində də rus sözlərinin dilimizə keçməsinə daha çox önəm verilmişdir. Ancaq nəzərə alınmamışdır ki, bu qarşılıqlı əlaqədə vaxtilə türk sözlərinin, o cümlədən hərbi terminlərin rus dilinə keçməsi az olmamışdır [10, 57].

Yeri gəlmişkən tük dillərinin nəinki rus, hətta slavyan dillərinə güclü təsiri olmuşdur. H.A.Baskakov “İqor polku” dastanında çoxlu sayda türk mənşəli sözlərin işləndiyini öz araşdırmalarında təsdiq etmiş, türk dillərinin slavyan xalqlarında qoyduğu izləri faktlarla sübuta yetirmişdir. O yazır: “Rusların türkdilli xalqlarla sıx ünsiyyəti, qonşu köçəri xalqların hücumlarının dəf olunması, qonşu türkdilli xalqların orduları ilə hərbi yürüşlər bu xalqların bir-birinin dilini praktik şəkildə öyrənmələri ilə yanaşı, rus və onunla qonşu olan türk dillərinin leksik baxımdan qarşılıqlı şəkildə bir-birinə təsir etməsinə də şərait yaradırdı” [11, 18].

Bundan əlavə hərbi terminoloji leksikanın inkişaf tarixi də təhlil edilmişdir. Belə ki, bu özünü beş səviyyədə göstərir: 1) ta qədim dövrlərdən islama qədərki dövr; 2) VII-XIX əsrlər; 3) XIX əsrin əvvəllərindən XX əsrin əvvəllərinə qədərki dövr; 4) XX əsrin əvvəllərindən 90-cı illərin əvvəllərinə qədərki dövr; 5) XX əsrin 90-cı illərindən bu günə qədərki dövr [12, 18-20].

Azərbaycan dilindən fərqli olaraq ingilis dilində hərbi terminologiyaya inkişaf dövrlərinə görə bölünməmiş, əksinə onların slənqlər və jarqonlar kimi gizli bir dil olma xüsusiyyətinin olması faktı qeyd edilmişdir. Daha bir fakt isə ingilis dilində hərbi professional sözlərin əsasən qısaltmalar şəklində təqdim edilməsidir: CK – containerized kitchen (meşədə, çöldə olarkən hərbiçilərin yemək hazırlaması); AFİ – air force instruction (hava qüvvələri təlimatı); FISH – fighting in someone’s house (kiminsə evinə döyüşmək və s. [13].

Bütün deyilənlər göstərir ki, dilin başqa leksik-semantik söz qrupları kimi professionalizmlər də tarixi kateqoriyadır. Onların yaranması xalqın coğrafi şəraiti və ictimai-istehsalat məişəti ilə bağlı olduğu kimi, həm də onun mədəni və texniki səviyyəsinin inkişafından asılıdır. Məsələn, vaxtilə əkinçilikdə geniş istifadə edilən *cüt* sözü köhnəlmişdir. Hal-hazırda daha çox *traktor, kombayn*,

*taxılsəpən, otbiçən* və s. bu kimi yeni sözlər işlədilir. Bu hadisə istehsalatın hər bir sahəsində özünü göstərməkdədir. Odur ki, professionalizm deyəndə yalnız əl istehsalatı ilə bağlı anlayışlar bildirən sözləri bura daxil etməklə kifayətlənmək düzgün deyil [14, 213]. Müasir dövrdə bu termin dilçilikdə daha geniş anlayış bildirməlidir. Düzdür, hələ də bir ənənə olaraq dilçilikdə bu termin altında əsasən xırda əl istehsalatı ilə əlaqədar məfhumlar bildirən sözlər nəzərdə tutulur [15, 75]. Professionalizmlərə daxil olan sözləri iki böyük qrupa bölmək lazımdır: 1) elm və texnikanın heç bir sahəsi ilə bağlı olmayan ümumişlək sözlər. Məsələn: *qalib, qayçı, biz, balta, çəkiç, malalamaq* və s.; və ya ingilis dilində *piper* – tort bəzəyən qadın, *glass-blower* – şüşə fabrikində işləyən işçi, *a midder-case* – mama, mamaça və s. 2) dar sahədə işlənən xüsusi terminlər. Məsələn: *çertyoj, skalpel, rotor, kəmatit* və s.; və ya ingilis dilində *tin-fish* (submarine) – sualtı qayıq, *outer* – boksda ölümcül zərbə, *block-buster* – iri binaların dəhlizlərini dağıtmaq üçün hazırlanan xüsusi bomba, *half-back* – futbolda müdafiəçi, *lot* – təbiət səhnələri çəkilən xüsusi yer və s [6, 167].

Professionalizmlərin işləndiyi sahələr şifahi danışmaq dili və elmi üslubdur. Bununla belə, müəyyən üslubi tələbatla əlaqədar bu cür sözlər publisistika və bədii üslubda da özünə yer tapa bilər. Bədii üslubda professionalizmlərin istifadəsi yalnız bədii zərurət nəticəsində mümkündür. Əlbəttə, emosionallıq və ekzpressivlik kimi xüsusiyyətlərdən məhrum olan professionalizmlər bədii yaradıcılıqda bədii ifadə və bədii təsvir vasitəsi kimi çıxış edə bilmir; bu sözlər nə personajın psixoloji aləmini açmağa, nə onu obrazlı şəkildə təsvir etməyə kömək edir. Müşahidə göstərir ki, bədii yaradıcılıqda onlar əsasən aşağıdakı üslubi məqamlarda cəlb edilir:

1) personajın peşə və sənətini, onun ictimai vəziyyətini oxucuya göstərmək məqsədilə iki xüsusi priyomdan istifadə olunur:

a) məlumdur ki, hər bir şəxsin peşəsi, işi istər-istəməz onun nitqində təzahür olunur. Bunun üçün də peşə sahibinin inandırıcı obrazını yaratmaq üçün onun nitqi səciyyələndirilir; yazıçı müəyyən məqamda personajın sənətinə müvafiq bir-iki xarakter söz və ifadəni onun nitqinə daxil edir. Məsələn:

Usta genə diqqətlə səqfə baxıb başladı ki: - Bu gün axşama kimi ancaq *gəc* ələlib hazır ola, *pilləkən* gələ, *taxta* qab-qasıq gətirilə... Bunlar hamısı uzun işdi. (C.Məmmədquluzadə "Usta Zeynal"). "Hello, I'd like to speak to a reporter of yours named Terrance Wills". "Is he on *city side* or the *night rewrite desk*?" "I'm not sure. Maybe he's at his *type-writer*".

Göründüyü kimi, bu misallarda tipin nitqinə bir-iki xarakter professionalizm daxil etməklə onun ictimai vəzifəsi aşkar olunmuşdur. Həmin sözlər istehsalatla sağlı hadisə, hərəkət və alətlərin adlarını bildirdiyi üçün dərhal subyektin peşəsi haqqında təsəvvür yaradır.

b) personajın peşə və sənətini yazıçının təhkiyə dili ilə də təyin etmək mümkündür. Personajın iş prosesini təsvir edən zaman buna nail olmaq mümkündür. Məsələn:

Bayram *qalibdə* soyumuş *çuqunu maşa* ilə götürüb *dəzgaha* tərəf aparmaq istədi... O, əlindəki *tuflinin padoşuna* qərribə bir diqqətlə *naxışlar vurduğu* zaman günlüyün böyründə kimisə kölgəsini hiss edib təəccübündən dondu. (Mehdi Hüseyn "Səhər").

Frank soon picked up all the technicalities of the situation. A *bull*, he learned? Was one who bought in anticipation of a higher price to come; and if he was *loaded up* with a *line* of stocks he was said to be *long*. (T. Dreiser "Financier") [16].

Personajın sənətinin, ictimai mövqeyinin bir-iki ən xarakter söz vasitəsilə açıldığı hiss olunur. Birinci misalda tipin fəhlə, ikincidə isə mühasib olduğu aşkarca hiss olunur.

2) Bədii yaradıcılıqda professionalizmlər istehsalat leksikası yaratmaq üçün də istifadə edilir. Yazıçı qəhrəmanların həyatını, əməyini, onlarla əlaqədar hadisələri müəyyən bir istehsalat şəraiti ilə bağlamaq məqsədilə professionalizmlərə müraciət edir. Əsərin tematikasından asılı olaraq yazıçı müvafiq professionalizmləri əsərin dilinə müntəzən şəkildə daxil edib lazımı istehsalat koloriti yarada bilər. Məsələn:

- Deyirlər ki, bu *buruq* hər gün yüz əlli ton *neft* verir... – deyər Cəmil sözünə davan etmək istəyəndə, Tahirin şübhə dulo nəzərlərini sezdi və sözlərində zərrə qədər də mübaligə olmadığını ona başa saldı: - O nazik *borulara* bax, *neft* onların içi ilə ehtiyat anbarlarına gedir. (Mehdi Hüseyn "Abşeron"). "Father Knickerbocker met them at the ferry giving one a *right-hander* on the nose and the other an *uppercut* with his *left* just to let them know *the fight was on*" (O.Henry "The Duel") [17].

Burada ingilis dilinin boksla bağlı professionalizmlərinə, məsələn, *right-hander* –sağ əllə, *upper-hand* – qalib gəlmək, *upper-cut* – üstədən kəskin zərbə endirmək, *eləcə* də terminologiyası ayrı olan professionalizmlərə, məsələn, *ring* – halqa, sirk səhnəsi, *counter* – piştaxta, zidd çıxmaq, *clinch* – məsələni, problemi qəti olaraq həll etmək və s. rast gəlmək olar.

**Nəticə.** Göründüyü kimi, hər bir yazıçı istehsalatın hər bir sahəsinə məxsus professionalizmlər vasitəsilə müvafiq kolorit yarada bilər, personajların işlədiyini, çalışdığı mühiti təsvir edə bilər. Bunun üçün yazıçı hamıya aydın və anlaşılıq olan professionalizmləri obrazın peşəsi, vəzifəsi ilə bağlayaraq nitqinə daxil edib üslubi məqsədinə nail olur. Belə də olur ki, həmin məqsədlə yazıçı bəzi hallarda bədii dilin qayda-qanunlarını pozaraq məhdud bir dairədə işlənən, geniş xalqa mənası aydın olamayan terminoloji professionalizmlərdən də istifadə edir. Bu cür istifadə isə bədii əsərin dilinin bədii-estetik keyfiyyətini zəiflədə bilər. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, professional sözlər daim

aktualdır, onların üslubi xüsusiyyətlərinin araşdırılması dilçilikdə xüsusi önəm daşıyır.

Bədii əsərlərdə professionalizmlərdən yumor, satira yaratmaq məqsədilə istifadə edilir. Bəzi məqamlarda yumoru qüvvətləndirmək məqsədilə yazıçı jarqon səciyyəli professionalizmlərə də müraciət edir. Qeyd edək ki, professionalizmlər bədii əsərlərdə obrazın təbii nitqini təsvir etmək üçün istifadə olunur. Hər hansı bir professionalizmin istifadə zamanı bacarıqla işlənməsi, nəinki obrazın sənətini, qabiliyyətini, eləcə də onun təhsilini, tərbiyəsini, yaşadığı həyat şəraitini, psixologiyasını təyin edə bilər. Professionalizmin istifadəsi bir üslubi hal kimi özünü biruzə verir, onlar bədii dilə yalnız üslubi zərurətlə daxil edilib işlənir.

#### **Ədəbiyyat:**

- 1) Əbdürrəhmanov A. Azərbaycan dilində sənət və peşə adları. Bakı, 1998
- 2) Qasimov İ. Azərbaycan terminologiyası. Bakı, 2007
- 3) Həsənov H.Ə. Müasir Azərbaycan dilinin leksikası. "Maarif nəşriyyatı" Bakı, 1988
- 4) <https://studfile.net/preview/3355612/>
- 5) Xəlilov B. Müasir Azərbaycan dilinin Leksikologiyası. Bakı, 2008
- 6) Əfəndiyeva T. Azərbaycan ədəbi dilinin üslubiyyat problemləri. Bakı – "Elm"-2001
- 7) Галкина-Федорук Е.М., Горшкова К.В. Современный русский язык. М., 1962
- 8) Чернышева И., Степанова Д. Лексикология современного немецкого языка. М., 1962.
- 9) Hacıyeva U. English Stylistics. Bakı, 2014
- 10) Məmmədli Y. Azərbaycan dilinin hərbi leksikası. Bakı, 1997
- 11) Баскаков И. Введение в изучение тюркских языков. М., 1969
- 12) Qasimov İ. Azərbaycan dilində hərbi-terminoloji leksikanın təşəkkülü və inkişafı. Bakı, 2001
- 13) <https://www.military.com/join-armed-forces/military-terms-and-jargon.html>
- 14) Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка. М., 1962
- 15) Сəfərov S. Müasir azərbaycan dili (leksika). Maarif, B. 1970
- 16) <https://studyenglishwords.com/book/>
- 17) [http://www.prekrasnakraina.com/my\\_english/galperin/professionalisms.htm](http://www.prekrasnakraina.com/my_english/galperin/professionalisms.htm)